

УДК 37.011.33

DOI 10.35433/2220-4555.16.2019.ped-1

Олена Березюк,

кандидат педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління освітніми закладами
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-6033-6935
berezuk.elen@gmail.com

Марина Тимченко,

аспірант кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління освітніми закладами
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-7889-1152
marino4ka25851@gmail.com

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті актуалізується проектна діяльність як актуальний засіб навчання студентів у сучасній системі вищої освіти. Розкрито поняття «проект», «проектна діяльність», проаналізовано структурну характеристику, представлено алгоритм реалізації в сучасній системі вищої освіти, розглянуто основні рекомендації для викладача та студентів при застосуванні проектної діяльності. Розглянуті напрямки розвитку методу проектів на сучасному етапі.

Ключові слова: проект, метод проектів, проектна діяльність, проектування, система вищої освіти.

Bereziuk Olena, Timchenko Maryna. O problemie zastosowania działań projektowych we współczesnym systemie szkolnictwa wyższego

W artykule projektowa działalność jest aktualizowana jako rzeczywista metoda nauczania studentów we współczesnym systemie szkolnictwa wyższego. Koncepcji «projektu», «projektowej działalności» również zostały ujawnione, przeanalizowano ich cechy strukturalne, przedstawiono algorytm realizacji we współczesnym systemie szkolnictwa wyższego, wzięto pod uwagę podstawowe zalecenia dla nauczyciela i uczniów w zakresie zastosowania działań projektowych. Uwzględniono etapy, kierunki rozwoju metody projektów na ówczesnym etapie.

Słowa kluczowe: projekt, metoda projektu, projektowa aktywność, projektowanie, system szkolnictwa wyższego.

Berezuk Olena, Timchenko Maryna. The problem of development of project research activity in the modern system of higher education

In the article the project activity is actualized as an actual means of teaching students in the modern higher education system. The concepts of "project", "project activity" are revealed, their structural characteristics are analyzed, the algorithm of realization in the modern higher education system is presented, the basic recommendations for the teacher and students in application of project activity are considered. The stages of development direction of the project method at the present stage are considered.

The author explains that globalization and the dynamics of change in Europe have set the modern European educational community the task of forming a specialist capable of fulfilling professional responsibilities in the new environment. The article describes the phenomenon of modernization of national pedagogical science, which determines the search for reserves for the improvement of specialists and creates opportunities for transition to the individual-creative approach in order to intensify the development of professional skill of teachers, which requires the search for new teaching forms and methods, professional trainings, new models, technologies of training of future specialists. The development of new educational technologies, which is dictated by modern society, should be based on the ability of scientific and pedagogical workers to provide this kind of education.

The author states that an important feature of the project approach is humanism, attention and respect for the student's personality, a positive mood, which contributes to the preservation and development of the child's individuality, his potential abilities, cognitive interests, formation of personal and volitional qualities. The project approach is effective for the preparation of future teachers, the development of constructive ways of their interaction with children and parents. The project, training and interactive forms of teaching create modern pedagogical activity.

Key words: project, project method, project activity, design, higher education system.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Створення розвивального інноваційного освітнього середовища є актуальною проблемою дидактики. Сучасне суспільство поступово переходить до якісно нового інформативного підходу до процесу навчання в системі вищої освіти, адже всю необхідну інформацію можна отримати через мережу Інтернет в лічені хвилини. Такий засіб інформування в процесі навчання свідчить про те, що отримувач інформації звертає значну увагу на візуальну частину контенту. Але недостатньо викласти інформацію, необхідно її правильно подати в певному порядку, з ілюстративним матеріалом, таблицями, наведеними результатами дослідження тощо. Нині заклади вищої освіти (як в Україні, так і в Польщі) активно займаються проблемою розробки та впровадження у практику вищої школи технологій підготовки фахівців різних галузей. У сучасній системі вищої освіти доцільно використовувати інноваційні продуктивні та візуальні методи навчання у викладанні різних дисциплін. До таких належить метод проектів, який є основою проектної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Не зважаючи на те, що проектна діяльність поки що не набула достатнього поширення в практиці сучасної вищої освіти як України, так і Польщі, її теоретичні основи знайшли відображення у працях таких науковців як О. Пометун, Л. Порохня, Г. Сиротенко, Т. Тесленко, О. Ярошенко та інших. Самостійне здобування наукових знань, їхня систематизація, можливість орієнтуватися в інформаційному просторі, вміння бачити проблему й ухвалювати рішення відбувається саме через метод проекту. Використання проектної діяльності також має певну специфіку, враховує індивідуальні та психологічні особливості студентів, професійну спрямованість процесу навчання.

Окреслення невирішених питань, порушених у статті. Проектна діяльність є однією з найперспективніших методик освітнього процесу у вищій школі, оскільки створює умови для творчого саморозвитку та самореалізації студентів, формує в них необхідні професійні та життєві компетенції, сприяє становленню компетентного спеціаліста. Саме тому є доцільним використання проектної діяльності у процесі вивчення профільних й непрофільних дисциплін в системі вищої освіти. Тому **метою** нашої статті є аналіз застосування проектної діяльності в сучасній системі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В Українському педагогічному словнику за ред. С. Гончаренка зазначається, що проект – це мета, яку особистість зрозуміла, прийняла, реалізувала в процесі своєї діяльності. А саме

слово «проект» походить від латинського «кинутий еперед», тобто це задум, план для досягнення поставленої мети.

О. Пехота визначає навчальний проект як сукупність завдань, проблему, яку потрібно вирішити, сукупність способів її вирішення. Це одна з форм організації взаємодії студентів з викладачем і один з одним в процесі самої діяльності і це, нарешті, аналіз результатів і зіставлення їх з попередньою гіпотезою.

В. Краєвський, О. Хуторской та інші науковці вважають, що саме залучення студентів до проектної діяльності сприяє формуванню в них таких компетентностей як уміння працювати в колективі; уміння розділяти відповідальність; уміння аналізувати результати майбутньої професійної діяльності; уміння почуватися членом команди в процесі моделювання професійних ситуацій; навички аналітичного аналізу інформації; здатність до адекватної самооцінки своїх професійних умінь та навичок [6].

Л. Порохня визначає проект як індивідуальну, частіше групову або колективну діяльність, спрямовану на створення певного унікального кінцевого продукту [7]. Т. Тесленко розглядає проект як «п'ять П»: проблема, планування, пошук інформації, продукт, презентація. Шосте «П» проекту, на думку науковця, – це його портфоліо, де зібрано певні робочі матеріали (чернетки, плани, звіти тощо). На думку О. Ярошенко, організаційна робота зі студентами в проекті розпочинається з чіткого формулювання мети проекту, завдань та планування дій кожного. Найбільш важливою частиною плану є покрокове розроблення проектної діяльності, у якому зазначено перелік конкретних дій з указівкою виходів, термінів, відповідальних тощо.

Л. Котелянець визначає завдання проектної діяльності:

1. Сприяти підвищенню особистої впевненості в кожного учасника проекту.
2. Надихати на розвиток комунікативності та уміння співпрацювати.
3. Забезпечити механізм розвитку критичного мислення дитини, уміння шукати шляхи вирішення проблеми.
4. Розвивати в студентів дослідницькі вміння (виявлення проблем, збір інформації), спостережливість, уміння висувати гіпотези, узагальнювати, розвивати аналітичне мислення.

Застосування методу проектів, сама проєктивна діяльність дозволяють працювати з студентами з різним рівнем підготовленості, з різним ступенем мотивації, з різним ступенем професійної спрямованості. Більше вмотивовані та обдаровані студенти можуть з успіхом розробляти довготривалі проекти.

Т. Башинська звертає увагу на те, що, використовуючи проектну діяльність, студенти вчаться аналізувати, синтезувати, зіставляти, виділяти головне, вміло застосовувати набуті навички на практиці, набувають комунікативних і організаційних вмінь. У них підвищується інтерес до професійних знань та майбутньої фахової діяльності.

Роботу з невеликими за об'ємом проектами можна розпочинати з коротких, стислих інформаційних проектів, спрямованих на збір інформації, її аналіз та узагальнення фактів. Результатом такої проектної діяльності може бути випуск збірок, буклетів, презентація результатів, захист міні-проектів, моделювання ситуацій, підсумкові заняття.

Проектна діяльність є необхідним навчальним елементом сучасних інноваційних методів і технологій, які застосовуються в закладах вищої освіти. Це і кейс-методи, і дидактичні ігри, інтерактивні проекти та інше. Важливою рисою проектної діяльності є гуманізм, увага та повага до особистості студента, позитивний настрій, що сприяє збереженню та розвитку індивідуальності особистості, її потенційних здібностей, пізнавальних інтересів, формуванню пізнавальних та вольових якостей. Уміння використовувати проектну діяльність – показник високої кваліфікації викладача, основи його професійної майстерності, уміння спрямовувати освітній процес на розвиток особистостей студентів.

Дії викладача з проектної діяльності полягають в тому, щоб: допомагати студентам визначити мету діяльності; рекомендувати джерела отримання інформації; розкривати можливі форми діяльності; сприяти прогнозуванню результатів проекту, що виконується;

створювати умови для активності студентів; бути партнером; допомагати студенту оцінити отриманий результат.

Дії студента в процесі проектної діяльності можна охарактеризувати так: визначати мету своєї діяльності; відкривати нові знання; експериментувати; обирати шляхи вирішення проблем, які виникають в ході роботи над проектом; нести відповідальність за свою діяльність.

Для успішної реалізації проектної діяльності необхідна наявність певних умов: бажання самого студента, сприятливе освітнє середовище, грамотний доброзичливий викладач-консультант.

Загальновідомим є той факт, що сучасний професійний світ спілкується «мовою проектів». Кожна людина на будь-якому етапі свого існування реалізує цілу низку життєвих проектів. Особливо це стосується сучасної сфери професійної діяльності. Так, наприкінці ХХ ст. було вибудовано новий тип організаційної культури діяльності людини – проектно-технологічний. Така форма людської діяльності, як проектна, стала своєрідним атрибутом часу. Отже, вимоги сучасного суспільства передбачають готовність кожної людини, а надто фахівця, до цього виду діяльності.

Створення проекту – це творчість насамперед самих студентів, які працюють над проектом. Ураховуючи рівень розвитку самостійності в майбутніх фахівців, педагог обирає певний характер координації. Слід брати до уваги, що тільки особиста зацікавленість студента в отриманні результату, позитивна мотивація вирішення проблеми проекту можуть підтримати його самостійність. Залежно від цього допомога викладача може полягати: у підборі літератури та інших джерел інформації з теми; у формулюванні гіпотези й визначенні цілей, яких треба досягти; у показі способів та прийомів роботи з знайденим матеріалом; в обговоренні зібраного матеріалу; у підготовці тексту виступу; у моделюванні, зокрема і комп'ютерному.

Актуальність методу проектів значно підвищується при переході сучасної системи освіти від управління процесом освіти за кінцевим результатом до компетентнісного підходу, пов'язаного з вихованням і розвитком компетентнісної особистості, здатної діяти осмислено, орієнтуватись у навколишньому середовищі.

Такий перехід виправданий соціальним замовленням суспільства, що швидко змінюються й вимагає доволі стрімких змін і від системи освіти. Сучасна система освіти має визначатися наданням учням можливостей міркувати, зіставляти різні погляди, спираючись на знання фактів, законів, закономірностей на основі власних спостережень, досвіду, умінь проектувати, творчо й нестандартно розв'язувати навчальні проблеми, бути толерантними до інших думок.

Сьогодні проектування в освіті розвивається за трьома напрямками:

1. Метод проектів як один із методів інтегрованого навчання дошкільнят і школярів, що ґрунтується на їх самостійній, творчій, глибоко мотивованій, доцільній, пізнавальній діяльності.
2. Соціальне проектування з студентами, що активно використовується в системі загальної та додаткової освіти і є особливою діяльністю студентів над розв'язанням конкретних соціальних проблем.
3. Проектування як особлива діяльність педагога, зміст якої – це пошук і створення нових видів педагогічної діяльності, моделей освіти тощо.

Проектна технологія є таким видом творчої діяльності студентів, у якому вони під керівництвом учителя або самостійно мають змогу навчитися наповнювати змістом свою навчальну діяльність у процесі роботи над обраним проектом.

Комусь зі студентів потрібна більша допомога, а хтось готовий до більш самостійної роботи, тому в освітньому середовищі тим самим реалізується принцип індивідуалізації навчання й досягається як найкращий результат.

Проектна діяльність, безумовно, розвиває мислення, мовлення, уміння формулювати свої думки, учить виступати перед аудиторією. Нерідко робота над самим проектом і його презентація допомагають студентам сформуванню адекватної самооцінки, а деякі особистості зможуть повірити в себе, самоствердитися, інші, навпаки, зрозуміють, що без наполегливої праці нічого не досягти. Майбутній спеціаліст учиться працювати в колективі, брати на себе та розділяти відповідальність за вибір, вирішення питань, орієнтованих на майбутню професійну діяльність.

В. Краєвський, О. Хуторской в основу класифікації проектів покладають декілька ознак. За домінуючим видом діяльності проекти поділяються таким чином: дослідницький проект (це найскладніший проект, обрана тема повинна бути актуальною, а мета – чіткою, наприклад, історія екзамену); пошуковий проект (анкетування, складання таблиць, діаграм); творчий проект (результатом такого проекту можуть бути: газета, літературна збірка, відеофільм, свято, вистава тощо); рольовий або ігровий проект (розподіляються ролі, наявні елементи костюмів, створюється певна ігрова ситуація) [6].

При застосуванні проектної діяльності теми проектних робіт слід обирати, ураховуючи зміст, навчальних предметів або із близьких до них галузей. Адже для проекту потрібна особистісно-значуща та соціально-значуща проблема, яка знайома студентам і має для них самих значення. Проблема проекту або дослідження, яка забезпечує мотивацію включення студентів у самостійну роботу, повинна бути в галузі пізнавальних інтересів і знаходитися в зоні їх найближчого розвитку. Тривалість виконання проекту доцільно обмежити певним часом. Крім того, важливо ставити для студентів і освітні цілі для оволодіння прийомами проектування як загально-навчальними уміннями

Багато уваги від викладача вимагає й процес осмислення, цілеспрямованого здобування та застосування студентами знань, потрібних у тому чи іншому проекті. Від викладача при цьому вимагається особлива тактовність, делікатність, щоб не «нав'язати» студентові інформацію, а спрямувати їх самостійний пошук.

Особливої уваги потребує завершальний етап проектної діяльності – презентація (захист) проекту. Для цього треба допомогти студентам провести самоаналіз проекту, потім допомогти оцінити процес проектування за допомогою запитань. Також студенти потребуватимуть допомоги при підготовці проекту до презентації. Адже захист проекту, – це не просто завершальний етап його виконання, це звіт студентів звітують про проведену ними роботу.

Дуже важливим є питання – оцінювання виконаних проектів, яке має носити стимулюючий характер. Студентів, які досягли особливих результатів у виконанні проекту, можна відзначити, при цьому має бути заохоченим кожен студент, який взяв участь у виконанні проекту. Не варто перетворювати презентацію в змагання проектів з присудженням місць, а краще виділити декілька номінацій і зробити так, щоб кожен проект «переміг».

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Отже, використовуючи проектну діяльність, учні вчать аналізувати, зіставляти, виділяти головне, уміло застосовувати набуті навички на практиці, набувають комунікативних навичок. Проектна діяльність є необхідним навчальним елементом сучасних методів і технологій. Важливою рисою проектного підходу є гуманізм, увага та повага до особистості студента, позитивний настрій, що сприяє збереженню та розвитку індивідуальності дитини, її потенційних здібностей, пізнавальних інтересів, формуванню особистісних та вольових якостей. Уміння користуватися методом проектів – показник високої кваліфікації викладача, прогресивності використаної ними методики навчання й розвитку студентів.

Список використаних джерел та літератури

1. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії учителя та учнів. *Початкова школа*. 2003. № 6

2. Заліщук М. Метод проектування в закладі нового типу. *Управління школою*. №3. 2008. С. 2–5.
3. Захарченко О. Метод проектів (теоретичні основи методу та практичні поради). *Завуч*. 2003. С. 15–17.
4. Кіщак А. Міжнародні та Всеукраїнські проекти у закладах освіти. *Директор школи*. 2006. № 40. С.11–13.
5. Котелянець Л. Проектний метод навчання молодших школярів. *Рідна школа*. 2001, № 10.
6. Краевский В. В., Хуторской А. В. *Основы обучения: Дидактика и методика*. М. : Издательский центр «Академия». 2008. 352 с.
7. Порохня Л. Метод проектів у навчальному процесі. *Директор школи*. 2006. № 42.
8. Тесленко Т. Практичні результати використання методу проектів. *Початкова освіта*. 2006. № 16

References (translated & transliterated)

1. Bashynska, T. (2003). Proektualna diialnist – osnova vzaiemodii uchytelia ta uchniv [Project activity - the basis of teacher-student interaction] *Poch. shkola*. № 6
2. Zalishchuk M. (2008). Metod proektuvannia v zakladi novoho typu [Project method in a new type of institution]. *Upravlinnia shkoloiu*. 3. Pp. 2-5.
3. Zakharchenko, O. (2003). Metod proektiv (teoretychni osnovy metodu ta praktychni porady) [Method of projects (theoretical foundations of the method and practical advice)]. *Zavuch*. Pp. 15-17.
4. Kishchak, A. (2006). Mizhnarodni ta Vseukrainski proekty u zakladakh osvity [International and All-Ukrainian projects in educational institutions]. *Dyrektor shkoly*. 40. Pp.11-13.
5. Kotelianets, L. (2001). Proektnyi metod navchannia molodshykh shkoliariv [Project method of teaching younger students]. *Ridna shkola*. 10.
6. Kraevskiy, V.V., Khutorskoi, A.V. (2008). *Osnovy obucheniya: Dydaktyka i metodyka* [Basics of teaching: Didactics and methodology]. M., Yzdatelskyi tsentr «Akademyia». 2008. 352p.
7. Porokhnia, L. (2006). Metod proektiv u navchalnomu protsesi [Method of projects in the educational process]. *Dyrektor shkoly*. 42.
8. Teslenko, T. (2006). Praktychni rezultaty vykorystannia metodu proektiv [Practical results of using the project method]. *Poch. osvita*. 16.

Статтю отримано 11.10.2019 року
Прийнято до друку 12.11.2019 року